

Саветчук Н.М.

І.Франко про сутність права

Осмислення сутності права, його призначення і ролі в суспільстві, житті людини, врегулювання суспільних відносин, на засадах гармонійного поєднання інтересів особи і держави, забезпечення загальних прав і свобод людини було і залишається актуальним в державно-правовій думці та практичному державотворенні.

Право є складним і багатоаспектним явищем, тому з цим і пов'язана різноманітність підходів до його розуміння. І.Франко розглядав право як одне із складних явищ об'єктивної реальності, на формування якого впливають звичаї, традиції, культура та історія народу. Учений розумів, що кожному історичному періоду властиве своє розуміння права як суспільного феномена. В основі права, як зауважує мислитель, закладена ідея свободи, справедливості, воно забезпечує недоторканість особи і регулює відносини у суспільстві.

При дослідженні правових поглядів І.Франка важливо визначити, хто вплинув на формування і утвердження цих поглядів. В цьому аспекті необхідно також враховувати всі обставини тієї дійсності, у якій він жив і творив. Варто згадати, що М.Драгоманов мав неабиякий вплив на формування окремих правових позицій світогляду І.Франка. М.Драгоманов розумів право як вираз загальної волі народу, нації. Він вважав, що тільки на цій основі може бути побудований закон. Драгоманов виступав за конституційні реформи, був прибічником «правління законів, а не людей»[3].

О.Сербенська у 1968 р. на коференції, присвяченій 110-річчю від дня народження І.Франка, виступила з доповіддю на тему «Питання трудового права у спадщині Івана Франка». Автор зазначала, що обізнаність письменника з правовими нормами тогочасного ладу і минулих суспільних епох допомагала йому в публіцистичній діяльності, ставала в пригоді під час участі у парламентських виборах, виступах на селянських вічах [4, с.112].

Окрему главу монографії «Іван Франко» О.Скакун присвятила власне правовим поглядам І.Франка. Автор підкреслила, що в державно-правових ідеях І.Франка виражене його загальносоціальне та пізнавальне відношення до політичної і правової дійсності, до перспектив її розвитку. Серед різного роду питань, порушених у публіцистичних розвідках І.Франка, О.Скакун наголошує на таких, як діяльність австрійського парламенту та галицького сейму, критика куріальної виборчої системи та виборчого права. Як вважає дослідниця, уважне вивчення І.Франком питань державного права було спричинене його участю у передвиборних кампаніях до законодавчих органів. Вона також зазначає, що в період першої світової війни І.Франко показав себе знавцем питань міжнародного права[2, с.37-38].

На Міжнародному симпозіумі «Іван Франко і світова культура» у 1986 р., О.Скакун виступила з доповіддю на тему «Правові погляди І.Франка і марксизм». У ній дослідниця перелічує коло проблем, які цікавили І.Франка: закономірності історичного розвитку права, тісний зв'язок права і держави, кореляція права з економікою і політикою, напрямки впливу права на суспільний розвиток, співвідношення права та закону, залежність прав і свобод особи від реальних соціальних гарантій. Дослідниця вказує на знання Франком законодавства Польщі, чудову орієнтацію в питаннях державного права, вивчення кримінального, цивільного та земельного законодавства Австро-Угорщини, зацікавлення питаннями міжнародного права, звертає увагу на його спроби розібратися в сутності права власності. «Його передвиборні виступи, – пише О.Скакун, – містять оцінки законодавчих актів уряду та практики правозастосування» [5, с. 38].

Погляди І.Франка на конституціоналізм проаналізовано у дослідженні Т.Андрусяка «Іван Франко про конституцію та конституціоналізм». Учений наголосив на тому, що «І.Франко неодноразово сам виступав на захист своїх прав правовими засобами, представляв інтереси інших осіб» [1, с. 84]. На думку дослідника, проблеми права посідають в творчості І.Франка доволі значне місце. Аналізуючи філософські праці І.Франка, Т.Андрусяк розрізняє три

ключові аспекти поглядів мислителя на конституцію та конституціоналізм, які були предметом зацікавлення письменника протягом всієї його творчої діяльності. «Перший – це розуміння сутності конституціоналізму як визначальної характеристики сучасної держави, що приходить на зміну держави станової, феодальної. Другий – це поняття та характеристика конституційного законодавства, зокрема тогочасної австрійської конституції. Третій – характеристика держави та перспектив її розвитку» [1, с.85-86].

Стаття І.Франка «Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм» висвітлює окремі аспекти Франкового розуміння проблеми природного права. Аналізуючи цікаву брошуру «Послання пастирське Андрея Шептицького митрополита...», І. Франко торкався проблеми єдності права та обов'язку. Він визнавав повну рацію митрополита щодо необхідності говорити людям не тільки про їх права, але і про їхні обов'язки. Замовчування накладених разом з правами обов'язків – не правильно[3].

І.Франко вважав, що право, як міра справедливості, було первинним відносно права позитивного. У праці «Азбучна війна в Галичині 1859 р.» мислитель наголошував, що право в реальному і практичному прояві, постає насамперед як визначена вимога або правило корисного і справедливого вирішення конфлікту зацікавлених у його вирішенні сторін. В якості вимог або правил право містить у собі визначену міру свободи у поведінці сторін. На відміну від права закон – це письмово фіксований формальний припис верховної влади в державі, які діють у її межах. Всі, хто підпадає під формальні і абстрактні вимоги закону, стають пов'язаними вимогами держави [6, с. 573].

На думку І.Франка діючі писані правові норми не є виключно твором законодавця чи юристів. Він вважав, що це позитивне право є наслідком довговікового розвитку, що відбувається під впливом потреб життя. Саме цей розвиток правових норм відбувається часто проти волі влади, і його напрямок визначається самим життям.

Отже, незважаючи на відсутність у І.Франка єдиного комплексного дослідження, присвяченого виключно питанням сутності права, у окремих

філософських, політичних, економічних, історичних і літературознавчих розвідках містяться роздуми вченого над окресленою проблемою. Необхідно пам'ятати про вплив різних теорій виникнення держави і права на позицію мислителя, а також еволюційну змінність його поглядів. Існуючі в Галичині на зламі XIX – XX століть теорії праворозуміння, певною мірою відобразилися на Франкових поглядах щодо сутності права. Учений розмежовував поняття “право” та “закон”, визнавав за людиною її природні, вроджені права. Він розумів право як таке, що пронизане ідеями гуманності та справедливості, регулює відносини між людьми, забезпечує волю і недоторканність особи.

Література:

1. Андрусяк Т. Іван Франко про конституцію та конституціоналізм / Тарас Андрусяк // Вибори та демократія. – 2006. – № 2. – С. 83–88.
2. Бунчук О.Б. Наукова інтерпретація поглядів Івана Франка на питання права/О.Б.Бунчук // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць Вип. 538: Правознавство. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2010. – С. 36-42.
3. Бунчук О.Б. Погляди Івана Франка на сутність права. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lawreview.chnu.edu.ua/en/visnuku/st/550/4.pdf>. – Заголовок з екрану
4. Никифорак М. В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774-1918) / М. В. Никифорак. – Чернівці : Рута, 2004. – 384 с.
5. Сокурєнко В. Державно-правові погляди Івана Франка / В.Сокурєнко // Радянське право. – 1966. – № 5. – С. 8– 12.
6. Франко І. Азбучна війна в Галичині 1859 р. /Іван Франко// Зібр. тв.: у 50т. – К., Наукова думка, 1986.– Т. 47. – 1986. – С.569-578